

“NADİR KİTAB” ANLAYIŞININ TARİXİ ASPEKTDƏN TƏHLİLİ

Elçin Gülahiyev

Azərbaycan Respublikası Dövlət Sərhəd Xidməti, Bakı, Azərbaycan

e-mail:elchin.gulaliyev1@gmail.com

DOI: 10.30546/.2960-1967.2023.1.13.

Xülasə. “Nadir kitab” məfhumunu ətraflı şəkildə tədqiq etmək, araşdırmaq, izah etmək və ümumiləşdirmələr aparmazdan əvvəl onun nəzəri-metodoloji əsaslarını tarixi aspektdən təhlil etmək zəruridir. İlk dəfə XVIII əsrdə “nadir kitab” termini ictimaiyyət qarşısında səsləndirilmişdir. XIX əsrin bəzi tədqiqatçıların gəldiyi fikrə görə kitabın nadir olması onun məhdud sayda olması ilə xarakterizə edilir. Müasir dövrümüzdə “nadir kitab” dedikdə XIX-XX əsrin əlyazma və köhnə çap kitabları, eləcə də qiymətli və nadir nəşrlər başa düşülür. “Nadir kitab”lar tarixi və ədəbi-mədəni dəyərlərinə görə ümumi bibliografiyası üzvlüyündə bu kateqoriyalara bölünür: Dünya əhəmiyyətli yəni ümumbəşəri kitablar, Milli əhəmiyyətli kitablar, Yerli əhəmiyyətli kitablar. “Nadir kitab” anlayışının tarixi aspektdən araşdırılması prosesində belə bir nəzəri qanunauyğunluq meydana çıxır ki, nadir nəşrlərin elmi-metodoloji əsasları dedikdə, fəlsəfə, məntiq elmi, ictimai və humanitar elmlərin bir sıra metodoloji müddəalarına söykənən fikirlər nəzərdə tutulur.

Açar sözlər: Nadir kitab fondu, nəzəri-metodoloji əsaslar, tarixi aspekt, qiymətli kitab, nadir nüsxəli nəşr, tarixi və mədəni abidə

Giriş

Nadir nüsxə kimi qeydiyyata alınmış qədim əlyazmalar, yaxud da tarixin yaddaşında qalan kitab, qəzet və jurnalların böyük qismi müasir nəşillərə əmanət kimi çatdırılmışdır. Onlar ölkənin tarixi, iqtisadiyyatı, mədəniyyətinin tarixi inkişaf mərhələləri haqqında informasiya çatdıran təkzibolunmaz material kimi qeydiyyata alınmışdır. “Nadir kitab”lar xalqın milli-mədəni sərvətinin mühüm tərkib hissəsi kimi dövlətin xüsusi himayəsindədir. “Nadir kitab” anlayışının tarixi aspektdən araşdırılması prosesində məlum olur ki, nadir nəşrlərin elmi-metodoloji əsasları bir sıra ictimai və humanitar fənlərə söykənir.

“Nadir kitab” məfhumunu ətraflı şəkildə tədqiq etmək, araşdırmaq, izah etmək və ümumiləşdirmələr aparmazdan əvvəl onun nəzəri-metodoloji əsaslarını tarixi aspektdən təhlil etmək zəruridir. Nadir və qiymətli nəşrlərin nəzəri baxımdan təhlilini həyata keçirmək üçün dünya fəlsəfəsi, məntiq elmi, kitabşünaslığın əsasında duran qanun və idarəetmə prinsiplərinin araşdırma obyektinə çevrilməsi uğurlu nəticənin alınmasına xidmət edən amillərdən ən başlıcası hesab edilir.

“Nadir kitab” termininin tarixi aspektdən təhlili

İlk dəfə XVIII əsrdə “nadir kitab” termini ictimaiyyət qarşısında səsləndirilmişdir. Nadir kitab sistemini formalaşdıran Polşalı bibliograf İ. Zaluski nadir kitabları “olduqca

nadir”, “nadir bir-iki” və “nadir” olmaqla üç qrup əsasında təsnif etmişdir. Rusiya bibliografı V.S. Sopikov (1765-1818) isə nadir kitabları “nadir” və “çox nadir” olmaqla iki qrupa bölmüşdür [2, s. 8].

XIX əsrin bəzi tədqiqatçılarının gəldiyi fikrə görə kitabın nadir olması onun məhdud sayda olması ilə xarakterizə edilir. Belə ki, rus bibliografları G.N. Gennadi və D.V. Ulyaninskiyə görə “nadir kitab” anlayışı ilk dəfə tək nüsxəli kitabların kollektorlarının meydana çıxması ilə gündəmə gəlmişdir.

XIX əsrin sonlarında “nadir kitab” anlayışı haqqında iki əks nəzəriyyə meydana gəlmişdir. Bu nəzəriyələrdən biri nadir kitabların ədəbi ya elmi kitab kateqoriyasına daxil olması haqqında fərqli fikirləri özündə ehtiva edirdi. Əvvəlki dövrlərdə “nadir kitab” anlayışına tərif verilərkən yalnız kəmiyyət xüsusiyyətləri nəzərə alınır, lakin XX əsrin əvvəllərindən başlayaraq keyfiyyət əlamətləri də nəzərə alınmağa başlandı. Bununla da nadir kitab qismində çox az sayda kitab toplanmağa başlandı. İlk dəfə bu nəzəriyyə haqqında tədqiqat aparan A.İ. Malein “nadir kitab” kateqoriyasına daxil edilən kitabın keyfiyyətinin də nəzərə alınmasının vacibliyini vurğulayırdı [2, s. 10].

Tarixçi, bibliograf M.N. Kufayev isə dünya miqyasında aparılmış təcrübələrə əsaslanaraq “nadir kitab”a tərif verməyə çalışmışdır. Tədqiqatçı kitabın nadir olması, dəyərli olması və satışda olması əlamətlərinə görə təsnif etmişdir. Alim kitabların kateqoriyasını daha aydın müəyyənləşdirmək məqsədilə ayrı-ayrılıqda hər birinin təsvirini verməyə çalışmışdır. Alim kitabın dəyəri və məzmunu prinsipindən çıxış edərək onun sayını nəzərə almadan, nadir kitabı xüsusi əhəmiyyət kəsb edən bir kitab kimi müəyyən etməyə çalışmışdır.

Rus bibliografı E.İ. Şamurin 1958-ci ildə nəşr olunan “Kitabşünaslıq terminlər lüğəti” adlı əsərində “nadir kitab” anlayışına tərif vermişdir. Alim ilk dəfə olaraq, nadir kitabı müəyyən etmək üçün nəşrin keyfiyyəti və qiymətini nəzərə almaq fikrini irəli sürmüşdür.

1950-ci illərin sonlarında Moskva Dövlət Universitetinin professoru, dövrünün ən görkəmli kitabşünas alimi İ.N. Rozanov nadir kitabları dörd tərkibdə qruplaşdırmışdır. Bölgüyə az miqdarda saxlanılan nadir kitablar, quruluşu, keyfiyyəti baxımından nadir kitablar, üzərində hətta adi oxucu tərəfindən edilmiş müxtəlif qeydlərin və işarələrin olduğu nadir nüsxələr, fərqli formalarda olan nadir kitablar daxil edilmişdir [2, s. 15].

1960-cı illərin ortalarında P.N. Berkov “nadir kitab”ın nəzəri-metodoloji əsasını formalaşdırarkən “nadir kitab” anlayışı ilə yanaşı “dəyərli kitab” anlayışının da istifadə edilməsi fikrini irəli sürmüşdür. O “nadir kitab” adı altında nüsxə sayından asılı olmayaraq keyfiyyətə əhəmiyyətli olan kitablardan ibarət bir toplu formalaşdırmağı təklif edirdi. Alim təqdim etdiyi nəzəriyyədən sonra “nadir kitab” və “qiymətli kitab” anlayışları paralel şəkildə istifadə edilməyə başladı.

1982-ci ildə “nadir kitab” konsepsiyası “Kitabşünaslıq” ensiklopedik lüğətində öz

əksini tapmışdır. Qeyd olunmalıdır ki, “nadir kitab”ın keyfiyyət xüsusiyyətlərinin genişləndirilməsi ilə bağlı zamanla edilən əlavələr tərifin mahiyyətini dəyişməmişdir.

Müasir dövrdə isə hərtərəfli bilik əldə etmənin tələblərinə cavab verən nadir kitab anlayışı uzun müddət saxlanılan və bədii xüsusiyyətlərə malik olan bir abidə, eləcə də kağız sənədinə toxunmağa imkan verən kitabdır.

Müasir dövrümüzdə “nadir kitab” dedikdə XIX-XX əsrin əlyazma və köhnə çap kitabları, eləcə də qiymətli və nadir nəşrlər başa düşülür. Əlavə olaraq, “nadir kitab”lar rəasional istifadəyə görə təyin edilmiş əhəmiyyətli mahiyyətə malik tarixi və mədəni nəşrlərin məcmusudur [3, s. 63].

Rəsmi sənəd qismində 1976-cı il tarixli "Tarixi və mədəniyyət abidələrinin qorunması və istifadəsi haqqında" qanununa "nadir kitablar və əlyazmalar" məfhumu haqqında bəhs edilmişdir. Həmin dövrdə kitabşünaslıq elmində və kitabxana-informasiya fəaliyyəti sahəsində “kitab abidəsi” termini də istifadə olunur. Övvəllər bu termin özündə nadir və qiymətli kitabların bütün kateqoriyalarını əhatə etmək üçün nəzərdə tutulmuş konsepsiya kimi mümkün qədər geniş şəkildə şərh edilmişdir. Ancaq alimlər belə qənaətə gəlmişdir ki, nadir və qiymətli kitablara aid olan obyektlərin tərkibi birmənalı deyil və bu illər ərzində transformasiya olunaraq dəyişilmişdir.

1980-ci illərdə “nadir kitab” anlayışına tərif verən Yatsunok qeyd edir ki, “Təkcə mədəni və tarixi əhəmiyyətli nəşrlər deyil, nəşr növlərinə görə müxtəlif nəşrlər, heç bir elmi və tarixi əhəmiyyəti olmayan adi kitablar belə qiymətli kitab ola bilər. Nəşr olunan işin keyfiyyəti kitabın dəyərinin formalaşmasında mühüm rol oynayır” [10, s. 53].

Rusiyada “nadir kitab” terminindən ilk dəfə, 2023-cü ildə istifadə edilmişdir. Layihə “QOST 7.87-2003-cü il tarixli kitab abidələri” adlandırılmışdır. Azərbaycanda isə yalnız 2008-ci ildə "nadir kitab" məfhumu haqqında “Kitab abidələri haqqında” adlanan əsasnamədə bu məsələ haqqında bəhs edilmişdir. Azərbaycan Respublikasında nadir nüsxəli nəşrlərin mühafizəsi, bərpası və istifadəsi istiqamətində əhəmiyyətli dövlət siyasəti həyata keçirilmişdir. 1999-cu ildə Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyev tərəfindən “Kitabxana işi haqqında”, 2000-ci ildə “Nəşriyyat işi haqqında” adlanan sərəncamlarında da "nadir kitab" anlayışı haqqında məlumat verilir [3, s. 45].

Bu problem ətrafında aparılan tədqiqatlar belə qənaətə gəlməyə imkan yaradır ki, kitab digər tarixi və mədəni abidələrlə eyni mövqeyə malikdir və bu xüsusiyyət onu başqa mədəni abidələrlə müqayisə etmək prioritetini yaradır. [3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10].

“Nadir kitab” anlayışının nəzəri-metodoloji əsaslarının tarixi mərhələlər üzrə alınmış nəticələr əsasında ümumiləşdirilməsi

“Nadir kitab”ların nəzəri-metodoloji əsaslarının formalaşdırılması zamanı elmi ədəbiyyatda qəbul edilmiş mədəni abidə tərifinə əsaslanmaq zəruridir. Belə ki, “nadir

kitab” mədəni abidə olması artıq sübut edilmiş faktdır. Bundan əlavə, “nadir kitab”lar digər abidələrin mövcudluğu barəsində olan informasiyanı özündə əks etdirən başlıca mənbədir. Bir çox kitabşünaslıq, tarixi, biblioqrafik, kitabxanaşünaslıq sahəsi üzrə aparılmış tədqiqatlarda nadir və qiymətli kitablar mütəmadi olaraq mütəxəssislərin diqqətini cəlb etmişdir. Nadir nüsxə və ya nəşrlərə, eləcə də köhnə çap və nadir kitabların kolleksiyalarının kataloqlarına həsr olunmuş çox sayda məqaləyə rast gəlmək mümkündür. Hətta Rusiyanın ən böyük kitabxanaları belə vəsaitlərlə işləmək üçün metodiki göstərişlər çap etmişdir. Ancaq nəzəri cəhətdən, kitab abidələri ilə bağlı problemlər, o cümlədən, terminoloji, hüquqi, biblioqrafik və s. problemlər öz həllini tapmamışdır.

Mədəniyyət abidələri dedikdə tarixi və mədəni dəyəri olan və ölkənin mədəni irsinin bir hissəsini təşkil edən abidələr nəzərdə tutulur. “Nadir kitab” məfhumunun dəyəri isə kitabın iki əsas komponentinin xüsusiyyətləri ilə təyin edilir - işin özü və maddi daşıyıcısı.

“Nadir kitab” məfhumunun orijinallığının müəyyən edilməsi işi çətin və mürəkkəb bir prosesdir. Belə ki, hansısa kitab məzmun dəyərində əsasən ədəbiyyatın görkəmli abidəsi hesab olunma bildiyi halda, maddi daşıyıcısı və ya tərtibat xüsusiyyətləri baxımından kitab abidələrinin şah əsəri hesab edilə bilər. “Nadir kitab” məfhumu elmi, ədəbi, tarixi və ya başqa mənada dəyərli mətnlərin, yəni kitab mədəniyyətinin qiymətli nümunələrindən ibarət olan mətnlər hesab edilir. Mənəvi və maddi mədəniyyət abidələri sırasına klassik əsərlər, tarixi dövrlərə aid olan əsərləri tam əks etdirən kitablar, yazı üsulundan asılı olmayaraq görkəmli sənətkarların hazırladığı sənət abidələri, müxtəlif çap üsulları ilə tərtib edilmiş ilk nümunələr, qeyri-adi formatlı kitablar, müxtəlif maddi daşıyıcılarda hazırlanmış kitablar daxil edilir. “Nadir kitab”lar görkəmli bir şəxsin imzasıyla, maraqlı girişlərlə, unikal dizaynı ilə, əlavələriylə və s. seçilə bilər. Eləcə də senzura tətbiq edilmiş kitablar, müxtəlif səbəblərə görə əsas tirajı məhv edilmiş əsərlər, müxtəlif kitab kolleksiyaları müəyyən bir dövrün mədəni abidəsi kimi qəbul edilə bilər. “Nadir kitab”lar bir sıra digər tarixi və mədəni abidələrlə, o cümlədən, arxeoloji, qrafika, musiqi, memarlıq, elmi və ədəbi abidələrlə eyni statusa malikdir. Beləliklə də, ənənəvi olaraq tədqiqat obyektinə çevrilmiş abidələr sırasına digər sənədli abidələr kimi, “nadir kitab”ları da əlavə etmək vacib şərtidir.

“Nadir kitab”ların öyrənilməsi sahəsində bir sıra diqqət yetirilməli məsələlər mövcuddur. Bu məqamlardan birincisi, bir kitabın “nadir kitab” olub-olmadığını, yəni dövrünün tarixi və ya mədəni abidəsi olması faktını müəyyənləşdirməkdən ibarətdir. Bildiyiniz kimi, kitab hər bir ölkənin mədəniyyətinin kompleks komponenti hesab edilir. Kitab elə bir abidədir ki, onun məzmununu maddi tərtibatından ayrı təsəvvür etmək qeyri-mümkündür. Məzmunu ilə tarixin gedişatına təsir göstərə bilən, lakin görünüşü olduqca sadə ola bilən kitablar da mövcuddur. Digər tərəfdən, parlaq cildli illüstrasiyalı

nəşri ilə diqqəti cəlb edən lakin qeyri-adi nadir və görkəmli bir sənət əsəri olmayan kitab əlbəttə ki, şah əsər hesab edilməz. Məhz bu səbəbdən də bəzən kitabxanaçılar əllərindəki dəyərin mahiyyətini bilmədən kitaba lazımi diqqəti ayırmırlar.

Kitab nadir, lakin qiymətli kateqoriyaya daxil edilməyə bilər. Kitabı dəyərləndirərkən fərqli meyarlarını nəzərə almaq lazımdır. Belə ki, kitab abidəsinin dəyəri məzmunu, maddi daşıyıcının keyfiyyəti, dövriyyəsi və nüsxələrin sayı ilə ölçülür.

“Nadir kitab”lar tarixi və ədəbi-mədəni dəyərlərinə görə ümumi bibliografiyaşünaslıqda bu kateqoriyalara bölünür: Dünya əhəmiyyətli yəni ümumbəşəri kitablar, Milli əhəmiyyətli kitablar, Yerli əhəmiyyətli kitablar [1, s. 12].

Dünya miqyasında əhəmiyyət daşıyan kitab abidələri dedikdə insan cəmiyyətinin formalaşması və tərəqqisi istiqamətində hərtərəfli önəm daşıyan abidələr nəzərdə tutulur;

Ölkə miqyasında əhəmiyyət daşıyan kitab abidələri aid olduğu ölkə, həmin ölkədə yaşayan xalqın tarixi kökləri və mədəni irsinin öyrənilməsi baxımından önəmli dəyərə malik olan abidələr hesab edilirlər;

Yerli əhəmiyyətə malik kitab abidələri isə müxtəlif etnik qrup tərkibinə daxil olan millətlərin birlikdə məskunlaşdığı ərazilər baxımından dəyəri olan mədəni irsi özündə ehtiva edir.

“Nadir kitab”lar şübhəsiz ki, sənət nümunəsidir. Kitab poliqrafik baxımdan şah əsər hesab olursa da, kitab abidələri kitab mədəniyyətinin epoxasını yaradır. Beləliklə də, abidənin dəyəri onun görünüşü ilə ölçülmür. Ənənəvi olaraq, bibliofillər və daha sonra kitabxanaçılar kitabın nadir olub-olmadığını, yəni bu nəşrin dövriyyədə neçə nüsxədə mövcud olduğunu nəzərə alırlar.

“Nadir kitab”lar kitab mədəniyyətinin mühüm tərkib hissəsi, xalqın milli-mədəni irs nümunələridir. “Nadir kitab”ların cəmiyyətin, şəxsiyyətin, elmin, mədəniyyətin inkişafında xüsusi əhəmiyyəti vardır. Beləliklə, “nadir kitab”ları kitab mədəniyyətinin mühüm tərkib hissəsi kimi başlıca xarakteristikasını aşağıdakı kimi ümumiləşdirməyi məqsəduyğun hesab etmək olar:

- “Nadir kitab”lar tarixi inkişaf istiqaməti və mədəni əhəmiyyətinə görə kitab növləri və tipləri içərisində orijinal əhəmiyyətə malikdir;

- “Nadir kitab”lar xalqın milli-mədəni irsinin əhəmiyyətli obyektini kimi yüksək ideoloji mahiyyətə malikdir;

- “Nadir kitab”lar öz mədəniyyət göstəricilərinə görə ümummilliyət mədəni irs siyahısında unikal mövqeyə malikdirlər;

- “Nadir kitab”lar elmin inkişafına, ədəbi-bədii irsin inkişaf xüsusiyyətlərinin aşkar edilməsində mühüm əhəmiyyət daşıyır;

- “Nadir kitab”lar ümumbəşəri ideyaların, nəzəriyyələrin nəsildən-nəslə ötürülməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edən vasitələrdir;

- “Nadir kitab”lar konkret tarixi dövrün kitab mədəniyyətinin inkişafı barəsində ətraflı informasiya daşıyan unikal mənbələrdir;

- “Nadir kitab”lar xalqın mədəni inkişafının başlıca təmayülləri haqqında düzgün informasiya verən unikal mənbə hesab olunurlar;

- “Nadir kitab”lar müəyyən normativ-hüquqi aktlarla tənzimlənilir;

Göründüyü kimi kitab mədəniyyətinin mühüm tərkib hissəsi kimi nadir və qiymətli nəşrlər öz kompleks mahiyyəti etibarilə həm də xalqın ümumilli mədəniyyətinin, elminin, ideoloji fəlsəfəsinin ayrılmaz hissəsidir. Bu nəşrlərin ümumi tarixi-milli və kulturoloji dəyəri əvəzsizdir.

“Nadir kitab”ların toplanılmasında, etibarlı mühafizəsində kitabxanalar əvəzolunmaz rol oynayır. Kitabxanalar mahiyyəti etibarilə kitab mədəniyyəti ilə qarşılıqlı əlaqə və vəhdətdə inkişaf edir, ümumilikdə mədəniyyətin, elmin, təhsilin, tərbiyənin, ümumi intellektual potensialın inkişafına xidmət edir. Müasir dövrdə kitabxanalarda “nadir kitab” fondları yaradılıb, mühafizə edilir [5, s. 20].

Nəticə

“Nadir kitab” anlayışının tarixi aspektdən araşdırılması prosesində belə bir nəzəri qanunauyğunluq meydana çıxır ki, nadir nəşrlərin elmi-metodoloji əsasları dedikdə, fəlsəfə, məntiq elmi, ictimai və humanitar elmlərin bir sıra metodoloji müddəalarına söykənən fikirlər nəzərdə tutulur. Həqiqətən də, kitab abidələrinin nəzəri-metodoloji əsaslarının formalaşması elmi ədəbiyyatda qəbul edilmiş mədəni abidə tərifinə əsaslanmalıdır, çünki şübhə yeri yoxdur ki, kitab abidəsi mədəni abidədir. Bundan əlavə, kitab abidələri digər abidələrin mövcudluğu haqqında informasiyanı əks etdirir. Kitab abidələri elmi, ədəbi, tarixi və ya digər mənada dəyərli mətnlərin, yəni kitab mədəniyyətinin qiymətli nümunələrindən ibarət olan mətnlərdir. Eyni zamanda da ümumi və xüsusi kitabxanaşünaslığın qanun və prinsipləri, kitabxanaçılıq işinin başlıca praktiki müddəaları, eləcə də kitabşünaslığın qanun və prinsipləri də elmi-metodoloji əsasları formalaşdıran amillərdir.

Ədəbiyyat

1. *Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı*. (2008). Bakı: Kitabxanaşünaslıq və bibliografya: elmi-nəzəri, metodik və təcrübi jurnal. №2, 7-30 s.
2. Жаворонкова Е.Ю. (1995). *Редкая, ценная или книжный памятник: (проблемы терминологии)*. Книга *The book: исследования и материалы*. Сб.70. - Москва: Терра-Терра. с. 82-98
3. Яцунок Е. И. (2000) *Всероссийский научно-практический семинар Проблемы*

создания единого фонда книжных памятников. России. Москва: Вестн. БАЕ, № 3, -с. 63-64

4. Яцунок Е. (2001). *И.Книжные памятники Российской Федерации: аспекты реализации подпрограммы. Библиотекосведение. Москва: № 5, с. 12-17*

5. Яцунок Е. И. (2001). *Концептуальные подходы к созданию Общероссийского свода книжных памятников. Библиотекосведение, Москва: № 4, с.126-127*

6. Яцунок Е. И. (2001) *На повестке дня. Свод книжных памятников. Вестник БАЕ, Москва: № 4, с. 49-54*

7. Яцунок Е. И. (1993) *Новые поступления в Фонд книжных памятников Российской государственной библиотеки. Москва: Книжное дело, № 2, с. 69-71*

8. Яцунок Е. И. (1992) *Проблемы создания единого фонда книжных памятников страны. Москва: Книга, Исследования и материалы, Сб. -64, с. 37-42*

9. Яцунок Е. И. (2000) *Современная постановка проблемы сохранения книжных памятников. Девятая междунаро. науч. конф. по проблемам книговедения. -Москва: с. 242-244*

10. Яцунок Е. И. (2000). *Сохраним книжные памятники. Москва: Вестник БАЕ. № 1, с. 53-59*

ANALYSIS OF THE CONCEPT OF “RARE BOOK” FROM THE HISTORICAL ASPECT

Elchin Gulaliyev

State Border Service of the Azerbaijan Republic, Baku, Azerbaijan

Before making generalizations, it is necessary to analyze in detail the concept of a "rare book", to explore, explain and analyze its theoretical and methodological foundations from a historical point of view. For the first time in the XVIII century, the term "rare book" was announced publicly. According to some researchers of the XIX century, the rarity of the book is characterized by its limited edition. In our modern times, the term "rare book" means handwritten and early printed books of the 19th-20th centuries, as well as valuable and rare publications. "Rare books" are divided into the following categories in general bibliography according to their historical and literary-cultural values: Books of world importance, i.e. universal books, Books of national importance, Books of local importance. In the process of examining the concept of "rare book" from the historical aspect, such a theoretical regularity emerges that the scientific-methodological foundations of rare publications mean ideas based on a number of methodological provisions of philosophy, logical science, social and humanitarian sciences.

Key words: Rare book fund, theoretical and methodological foundations, historical aspect, valuable book, rare edition, monument of history and culture